

PREZIDENTI ROZDELENEJ AMERIKY

Od Wilsona k Trumpovi.
Príbehy prezidentov USA 20. a 21. storočia

Martin Kovář

HN EDÍCIA

**„I DO SOLEMNLY SWEAR THAT I WILL FAITHFULLY EXECUTE
THE OFFICE OF PRESIDENT OF THE UNITED STATES, AND
WILL TO THE BEST OF MY ABILITY, PRESERVE, PROTECT AND
DEFEND THE CONSTITUTION OF THE UNITED STATES“**

**„SLÁVNOSTNE PRISAHÁM, ŽE BUDEM ČESTNE VYKONÁVAŤ
FUNKCIU PREZIDENTA SPOJENÝCH ŠTÁTOV A PODĽA
SVOJICH SÍL A SCHOPNOSTÍ BUDEM ZACHOVÁVAŤ,
STRÁŽIŤ A BRÁNIŤ ÚSTAVU SPOJENÝCH ŠTÁTOV.“**

PREZIDENTI ROZDELENEJ AMERIKY

Martin Kovář

Milé čitateľky a milí čitatelia,

kniha, ktorú držíte v rukách, sa venuje americkým prezidentom 20. a 21. storočia, to znamená najvýznamnejším politickým osobnosťami moderných svetových dejín. Práve táto skutočnosť a tiež fakt, že Američania budú na jeseň opäť voliť svoju hlavu štátu, ma na začiatku tohto roka prinútili k tomu, aby som pre INFO.CZ pripravil na túto tému zvláštny seriál. Pred sebou máte teraz jeho knižnú podobu, ktorú som doplnil o úvod, v ktorom som sa pokúsil zhrnúť, aké osobnosti zastávali prezidentský úrad v USA od ich vzniku až do začiatku 20. storočia, o portréty troch zaujímavých kandidátov, ktorí do Bieleho domu takmer vkročili, avšak nikdy sa prezidentmi nestali, a o záver, kde som stručne načrtnol, ako by mohli Spojené štáty vyzeráť v blízkej budúcnosti.

Publikácií venovaných jednotlivým americkým prezidentom existuje najmä v anglickom jazyku skutočne obrovské množstvo. Aj v češtine ich nájdeme v slušnom počte. Vo väčšine prípadov však ide o rozsiahle práce v štýle „His Life and Times“, ktoré sú pre čitateľskú verejnosť ťažko dostupné. Cieľ tejto rozsahom nevelkej knižky je preto úplne zámerne odlišný: oboznámiť záujemcov o americké dejiny so všetkými prezidentmi 20. a 21. storočia, presnejšie povedané od prvej svetovej vojny, počas ktorej sa USA de facto stali prvou svetovou mocnosťou, od Woodrowa Wilsona, až do dnešných čias, po Donalda Trumpa. Súčasne pritom nevdojak ide o akési „stručné dejiny USA“, ktoré sú jasne čitateľné zo životov a hlavne z politických kariér všetkých prezidentov a troch vyššie spomenutých neúspešných kandidátov. Aj to je dôvod, prečo by táto kniha mohla čitateľov zaujať.

Ešte jednu poznámku považujem za dôležitú. Táto kniha o amerických prezidentoch, samozrejme, nevznikla vo vzduchoprázdne, ale v politicky a ideologicky mimoriadne bolestivom čase, čo sa muselo premietnuť aj do portrétov jednotlivých osobností. Historik má, rovnako ako čitatelia jeho kníh a článkov, svoje politické presvedčenie, svoj svetonázor a nemal by sa báť podeliť sa oň s verejnosťou. Práve u amerických prezidentov som to urobil. Vzhľadom na to, že nejde o vedeckú prácu, nemusel som sa snažiť byť za každú cenu objektívny a mohol som napísať svoju osobnú históriu politikov a štátnikov, ktorí v 20. a v 21. storočí stáli na čele najväčšej svetovej mocnosti. Urobil som to aj preto, lebo verím, že práca (sveto)názorovo jasne a priznane vyprofilovaného autora má pre čitateľa väčšiu cenu, než tisícstranová sterilná akoby objektívna monografia „bez nápadu, chuti a zápachu“.

Na záver tohto úvodného slova by som sa rád poďakoval vedeniu INFO.CZ, pánom Michalovi Půrovi, Janovi Janušovi a Lukášovi Pospíšilovi. Pri diskusiách s nimi sa zrodil tento nápad a len vďaka ich pochopeniu a podpore sa mi ho podarilo dotiahnuť do konca. Ďakujem vám všetkým, snáď vás moja knižka nesklame.

Prajem pekné a inšpirujúce čítanie!

Martin Kovář

V Prahe, 15. septembra 2020

OBSAH

TÍ, KTORÍ PÍSALI DEJINY

str. 12

PREZIDENTI

WOODROW WILSON

str. 28

WARREN HARDING

str. 36

CALVIN COOLIDGE

str. 44

HERBERT HOOVER

str. 52

FRANKLIN ROOSEVELT

str. 60

HARRY TRUMAN

str. 76

DWIGHT EISENHOWER

str. 84

JOHN KENNEDY

str. 92

LYNDON JOHNSON

str. 100

RICHARD NIXON

str. 116

GERALD FORD

str. 124

JIMMY CARTER

str. 132

RONALD REAGAN

str. 140

GEORGE H. W. BUSH

str. 150

BILL CLINTON

str. 158

GEORGE W. BUSH

str. 166

BARACK OBAMA

str. 174

DONALD TRUMP

str. 190

PREZIDENTMI SA NESTALI

THOMAS DEWEY

str. 70

ROBERT KENNEDY

str. 108

HILLARY CLINTONOVÁ

str. 182

USA 2021—2025

str. 198

TÍ, KTORÍ PÍSALI DEJINY

**OD GEORGA
WASHINGTONA
PO WILLIAMA
HOWARDA TAFTA**

Sú to dlhé a napínavé dejiny, mnohokrát fascinujúce životné príbehy dvadsiatichšiestich mužov, ktorí stáli na čele Spojených štátov amerických od ich vzniku až do začiatku 20. storočia. Začínajú sa „Otcom zakladateľom“ Georgom Washingtonom a končia posledným prezidentom faktického 19. storočia Williamom Howardom Taftom. Je to tiež pohnutá história „veľkej zeme“ za oceánom, ktorá sa zrodila z emancipačného hnutia voči niekdajšej prvej svetovej veľmoci, Veľkej Británii, na prelome 70. a 80. rokov 18. storočia a ktorá do 20. storočia vstúpila, najmä v dôsledku občianskej vojny z rokov 1861 až 1865 a jej následkom, ako relatívne jednotný štát, ktorý sám aspiroval na postavenie veľmoci.

Dvadsaťšesť politikov tvorilo naozaj pestrú a súčasnú krajne nesúrodú spoločnosť. Boli medzi nimi, bez prehánania, skutoční veľikáni, ktorí vizionársky menili Ameriku na svoj obraz, kultivovali ju a mali jasnú predstavu, ako by sa mala ďalej rozvíjať. Súčasne k nim však patrili aj muži, ktorí štátnické vízie nemali a skôr udržiavali status quo. Niektorí z nich boli idealisti, iní skôr pragmatici, pri niekoľkých z nich sa tieto zdanlivo protichodné vlastnosti či osobnostné črty spájali, čo vytváralo pozoruhodnú, nezriedka výbušnú zmes s nepredvídateľnými politickými následkami. Niektorí vládli dve plné funkčné obdobia, niektorí jedno, iní z najrôznejších dôvodov ešte kratší čas. Niekoľkí zomreli počas funkcie, niektorí čelili atentátom, mnohí si udržali obľúbenosť aj po odchode z úradu, iní ju stratili už krátko po nástupe.

Prvý z nich, virginský plantážnik **GEORGE WASHINGTON**, bol vo všetkých ohľadoch mimoriadny muž. Už jeho podiel na víťazstve amerických milícií nad britskou armádou vo vojne za nezávislosť, čiže jeho organizačné a veliteľské schopnosti, boli neobyčajné; nad tým všetkým sa ale vypína jeho zakladateľské štátnické dielo. Spôsob, akým v rokoch 1789 až 1797 zastával prezidentský úrad, i dobrovoľný odchod z politickej scény po dvoch funkčných obdobiach (tento príklad nasledovali všetci jeho pokračovatelia okrem Franklina Delana Roosevelta v prvej polovici 20. storočia) mali rovnako ako jeho morálne kvality a všeobecný rešpekt, ktorý sa mu dostával, za následok, že hlavné mesto krajiny bolo v roku 1790 pomenované práve podľa neho.

V tejto súvislosti je potrebné pripomenúť, že prezidentský úrad na prelome 18. a 19. storočia bol – z mnohých stránok – iný ako je dnes. George Washington aj jeho bezprostrední nástupcovia, ktorí takisto patrili k „Otcom zakladateľom“ – **JOHN ADAMS** (1797–1801), **THOMAS JEFFERSON** (1801–1809) a **JAMES MADISON** (1809–1817) – stáli na čele nie príliš veľkej skupiny spolupracovníkov a úradníkov, neporovnateľnej s početným, až obľudne rozsiahlym štábom „dvoranov“, ktorý obklopuje americkú hlavu štátu v súčasnosti. Napriek tomu, či možno práve preto, dokázali vpečať prezidentskému úradu všetky naozaj dôležité rysy, ktoré k nemu patria.

Aj ich nástupca je záujemcom o dejiny dodnes dobre známy, hoci jeho „prezidentské dielo“ nie je s ich porovnateľné. Menom **JAMESA MONROEA** (1817–1825) sa nazvala politická doktrína, v ktorej Spojené štáty v roku 1823 varovali európske mocnosti, aby nezasahovali do záležitostí nezávislých štátov v Severnej a Južnej Amerike s tým, a že ak tak urobia, budú musieť čeliť nepriateľstvu Washingtonu. Muž, ktorý vládol krajine po Monroeovi, **JOHN QUINCY ADAMS** (1825–1829) je z pohľadu histórie tiež zaujímavý, keďže bol synom druhého prezidenta Johna Adamsa. Tento politický majstrovský kúsok dokázali zopakovať až otec a syn Bushovci na prelome 20. a 21. storočia.

Nasledujúci prezidenti, z ktorých ani jeden neobhájil svoj úrad – Andrew Jackson, Martin Van Buren, William Henry Harrison, John Tyler, James Knox Polk, Zachary Taylor, Millard Fillmore, Franklin Pierce a James Buchanan – patria k tým menej známym. Práve za ich vlády ale „pionieri“ prenikali ďalej a ďalej na sever, juh i na západ, takže sa krajina z hľadiska územia a počtu obyvateľov výrazne rozrastala. Dialo sa tak okrem iného aj vplyvom tzv. manifestu osudu (alebo manifestu o očividnom predureční; Manifest Destiny), ktorý vo svojich článkoch nepriamo (1839) a neskôr priamo (1845) (s)formuloval novinár John Louis O’Sullivan (ak budeme hovoriť o tých známejších, potom Louisiana sa stala štátom americkej Únie v roku 1812, v roku 1817 nasledovala Mississippi, v roku 1845 Texas, o päť rokov na to Kalifornia a v roku 1859 Oregon). Súčasne sa zosilňovali spory o budúci charakter USA. V severných štátoch Únie, konkrétne severne od tzv. Masonovej – Dixonovej línie (ktorá sa ustanovila v snahe vyriešiť pohraničné spory medzi Marylandom, Pensylvániou a Delawarom) sa od roku 1804 zakázalo otroctvo, z čoho naopak profitovali južné štáty.

Pokiaľ ide o jednotlivých vyššie uvedených prezidentov, **ANDREW JACKSON** (1829–1837) bol známy najmä ako „celoživotný nepriateľ indiánov“ a politik, ktorý sa zaslúžil o splatenie štátneho dlhu a tak aj svojím spôsobom o „reštartovanie americkej ekonomiky“. **MARTIN VAN BUREN** (1837–1841), človek, medzi prezidentmi výnimočne, s holandskými predkami, bol kľúčovou postavou pri budovaní tzv. „jacksoniánskej demokracie“ (Jacksonian Democracy; podľa prezidenta Andrewa Jacksona), ktorá zdôrazňovala rovnosť a väčšie práva „ľudu“ na úkor americkej „aristokracie“ vrátane príslušníkov nových štátov Únie. **WILLIAM HENRY HARRISON** (1841), posledný prezident narodený pred vyhlásením nezávislosti USA, bol prvým, ktorý zomrel (po jednom mesiaci) v úrade. **JOHN TYLER** (1841–1845) je známy najmä vďaka pričleneniu Texasu k Únii. Za vlády **JAMESA KNOXA POLKA** (1845–1849) potom bola (na základe zmluvy z Guadalupe Hidalgo s Mexikom z roku 1848) potvrdená príslušnosť Texasu k USA. **ZACHARY TAYLOR** (1849–1850) bol známym bojovníkom (preto mal prezývku Old Rough and Ready, ktorú možno preložiť ako „Vždy pripravený starý drsniak“) a jeden z faktických iniciátorov tzv. Kompromisu z roku 1850 (The Compromise of 1850), ktorý zabránil rozdeleniu USA na otrokárske a slobodné štáty a, hoci len dočasne, aj občianskej vojne. **MILLARD FILLMORE** (1850–1853) získal funkciu, podobne ako John Tyler, po smrti úradujúcej hlavy štátu z pozície viceprezidenta a v zásade sa ničím mimoriadnym nevyznamenal. Za vlády **FRANKLINA PIERCEA** (1853–1857) a **JAMESA BUCHANANA** (1857–1861) už výrazne narastalo napätie medzi otrokáorskými a slobodnými štátmi, ktoré následne vyústilo do vojny Severu proti Juhu.

Muž, ktorého zvolenie za prezidenta (spolu)viedlo k rozpútaniu bratovražedného konfliktu bol **ABRAHAM LINCOLN**, ktorý patrí k najvýznamnejším politikom amerických dejín pôsobiacim v tomto úrade (1861–1865). Odchod južných štátov zo spoločného celku a vytvorenie tzv. Konfederácie, celým názvom Konfederatívnych štátov amerických (Confederate States of America; CSA), obávajúcich sa okrem iného zrušenia otrokárstva v celej krajine a jeho hospodárskych a politických dôsledkov, prinútilo Lincolna k nekompromisnému boju za záchranu jednoty Únie. Mimo-riadne politické aj vojenské úsilie, ktoré musel v nasledujúcich rokoch vyvinúť, sa dialo spoločne s emancipáciou černoškého obyvateľstva (1862). Bola to požiadavka, ktorá sa stala nielen

vysokým „mravným ideálom“, ale aj významnou súčasťou motivácie Severu vo vojne proti Juhu. Hoci sa Lincoln nedočkal ratifikácie 13. dodatku Ústavy USA, ktorý zrušil otrokárstvo a zrovnoprávňoval čiernych obyvateľov s bielymi, pretože ho v apríli 1865 zavraždil fanatický stúpenec Konfederácie, bol jeho faktickým tvorcom a tiež štátnikom, ktorý sa zaslúžil o najväčšiu premenu krajiny od jej vzniku.

Boj o podobu USA pokračoval aj za vlády Lincolnových nástupcov **ANDREW A. JOHNSON** (1865–1869) a **ULYSSES S. GRANT** (1869–1877), v čase tzv. „rekonštrukcie juhu“ (Reconstruction of the South; 1865–1877). Zahojenie rán z čias občianskej vojny bolo nesmierne zložité a dochádzalo k nemu postupne. Stret o budúcnosť Juhu a celej krajiny bol aj faktickou príčinou impeachmentu, t. j. ústavnej obžaloby prezidenta Johnsona, keď musel čeliť radikálnym republikánom, ktorí boli presvedčení, že postupuje voči bývalým nepriateľom z Juhu príliš zhovievavo; ich pokus o odvolanie šéfa Bieleho domu ale tesne neuspel. Johnsonov nástupca Grant, podľa mnohých historikov „jeden z najväčších vojenských stratégov všetkých čias“, ktorý býva ako prezident pre mnohé dôvody oprávnene kritizovaný, bol ale súčasne vďaka rešpektu, ktorý ho tešil u oboch znepriatelených strán, skutočným garantom pomaly a veľmi ťažko sa rodiaceho skutočného mieru, nie iba mieru „na papieri“.

Republikáni **RUTHERFORD BIRCHARD HAYES** (1877–1881), **JAMES ABRAHAM GARFIELD** (1881) po sebe nezanechali výraznú stopu. To však v žiadnom prípade nemožno povedať o **STEPHENOVÍ GROVEROVÍ CLEVELANDOVÍ**. Je to jednak preto, že sa stal prvým demokratom zvoleným po skončení občianskej vojny, ale aj preto, že bol 22. (v rokoch 1885–1899) a potom aj 24. prezidentom krajiny (1893–1897); vzhľadom na to, že na seba jeho prezidentské obdobia nenadväzovali, patria mu v zozname úplne unikátne dve poradové čísla. Muž, ktorý sa medzi dve Clevelandove prezidentstvá „vtlačil“, **BENJAMIN HARRISON** (1889–1893), sa do dejín zapísal nielen týmto „činom“, ale aj presadzovaním colného protekcionizmu, snahou obmedziť moc vplyvných monopolov, sťažiť prísťahovalectvo do krajiny a energickou zahraničnou politikou; všeobecne je známy aj tým, že za jeho vlády došlo k legendárnej bitke s indiánmi, respektíve k smutne známemu masakru pri Wounded Knee v decembri 1890.

Pokiaľ ide o prezidentov z prelomu 19. a 20. storočia, prvý z nich **WILLIAM MCKINLEY** (1897–1901) je známy širšej verejnosti predovšetkým preto, že po ňom bola dlho pomenovaná najvyššia hora USA, ktorej názov bol však za vlády Baracka Obamu v roku 2015 zmenený na Denali (podľa miestneho athabaského jazyka; v ktorom toto slovo znamená „vysoká“). McKinleyho nástupca **THEODORE ROOSEVELT** (1901–1909) bol s istým zveličením povedané „renesančným človekom“ – nielen cestovateľom a lovcem, skrátka dobrodruhom, ale aj prírodovedcom, spisovateľom, vojakom – národným hrdinom z vojny proti Španielsku na Kube (1898) a úspešným politikom, jedným zo štyroch amerických prezidentov, ktorých tváre boli v rokoch 1921–1941 vytesané do známeho pamätníka Mount Rushmore (Mount Rushmore National Memorial; ďalšími sú George Washington, Thomas Jefferson a Abraham Lincoln). Vláda posledného z tejto trojice, republikánskeho progresivistu **WILLIAMA HOWARDA TAFTA** (1909–1913), potom bola akousi „medzihrou“ medzi dvoma výraznými osobnosťami – už spomenutým Theodorom Rooseveltom a Thomasom Woodrowom Wilsonom, za ktorého vlády Spojené štáty americké vstúpili do prvej svetovej vojny aj fakticky vzaté do 20. storočia; práve jeho životným príbehom sa preto na nasledujúcich stranách táto kniha začína.

WASHINGTON

JEFFERSON

LINCOLN

ROOSEVELT

DEMOKRATI

WOODROW WILSON (1913—1921)

FRANKLIN ROOSEVELT (1933—1945)

HARRY TRUMAN (1945—1953)

JOHN KENNEDY (1961—1963)

LYNDON JOHNSON (1963—1969)

JIMMY CARTER (1977—1981)

BILL CLINTON (1993—2001)

BARACK OBAMA (2009—2017)

REPUBLIKÁNI

WARREN HARDING (1921—1923)

CALVIN COOLIDGE (1923—1929)

HERBERT HOOVER (1929—1933)

DWIGHT EISENHOWER (1953—1961)

RICHARD NIXON (1969—1974)

GERALD FORD (1974—1977)

RONALD REAGAN (1981—1989)

GEORGE H. W. BUSH (1989—1993)

GEORGE W. BUSH (2001—2009)

DONALD TRUMP (2017—)

PREZIDENTI STRUČNE

WOODROW WILSON

1913—1921

- ★ významne prispel k víťazstvu Dohody v prvej svetovej vojne
- ★ podnietil vznik Spoločnosti národov a presadzoval právo národov na sebaurčenie
- ★ zmenil zastaraný colný, bankový a menový systém a zmodernizoval sociálne zákonodarstvo

WARREN HARDING

1921—1923

- ★ presadil opatrenia vedúce k následnému hospodárskemu rozmachu a takzvaným zlatým 20. rokom
- ★ chcel vrátiť USA do normálnych pomerov (nevojnových), prevažne tak ustúpil z angažovania sa v zahraničí
- ★ po jeho smrti na povrch vyplávali škandály spojené s jeho osobným životom aj administratívou

CALVIN COOLIDGE

1923—1929

- ★ počas jeho vlády vyvrcholil hospodársky rast a „zlaté 20. roky“
 - ★ v zahraničnej politike pokračoval v Hardingovom izolacionizme, USA sa tak vo svete príliš neangažovali
 - ★ presadil Dawesov plán na ekonomickú „resustitáciu“ Nemecka (1924)
-

HERBERT HOOVER

1929—1933

- ★ už ako minister obchodu bol vnímaný ako architekt „zlatých 20. rokov“
- ★ na začiatku jeho prezidentského mandátu nastal krach na newyorskej burze a následne Veľká hospodárska kríza a celkový úpadok USA
- ★ v roku 1932 založil Finančnú spoločnosť pre obnovu, ktorá mala pomôcť dostať krajinu z krízy, avšak bolo to príliš neskoro

FRANKLIN ROOSEVELT

1933—1945

- ★ ako jediný politik bol americkým prezidentom štyrikrát
 - ★ s programom Nový údel zvládol Veľkú hospodársku krízu a potom druhú svetovú vojnu
 - ★ bol tiež chladnokrvným oportunistom a manipulátorom, natoľko miloval moc, že si ju držal napriek historickej tradícii nastolenej Otcami zakladateľmi USA
-

HARRY TRUMAN

1945—1953

- ★ vydal rozkaz na použitie atómových bômb proti Hirošime a Nagasaki, a tak rozhodujúcim spôsobom prispel k porážke Japonska v druhej svetovej vojne
- ★ zaslúžil sa o ustanovenie kľúčových vládnych inštitúcií, ako je ministerstvo obrany, rada národnej bezpečnosti či CIA
- ★ svojou politikou (Trumanova doktrína, Marshallov plán, NATO a účasť USA v kórejskej vojne) zachránil mnoho štátov pred hrôzami komunizmu